

Alja Krevel, dr. Marjan Blažič, dr. Bojan Kovačič

Glasbeno ustvarjalni učenci (6–11 let): vidik študentov razrednega pouka

Ustvarjalnost kot ena izmed ključnih veščin 21. stoletja (Yoo in Kang, 2021) nosi pomembno vlogo v kompleksnem svetu in ostaja eno izmed redkih sredstev za polno soočenje z negotovostjo prihodnosti (Pecheanu in Tudorie, 2014). Različni teoretični okvirji in diskurzi ne ponujajo enotne definicije ustvarjalnosti, vendar jih na podlagi psihologije povezujeta dva elementa: izvirnost in uporabnost (Mumford, 2003; Runco in Jaeger, 2012; Sternberg in Lubart, 1999). Pri tem je kompleksno vprašanje, ki se postavlja, ali je ustvarjalnost področno splošna ali področno specifična. Nekatere raziskave nakazujejo, da so za razvoj specifičnih talentov v ustvarjalnem delovanju potrebne nekatere splošne značilnosti posameznikov (Feist, 2004; Lubart in Guignard, 2004). To pomeni, da so ustvarjalni posamezniki lahko ustvarjalni na raznovrstnih področjih in ne nujno na enem samem. Vendar pa ustvarjalnost lahko postane področno specifična, ko posamezniki pridobijo ekspertizo na svojem področju (Qian idr., 2019). Glasbeno področje vključuje različne aktivnosti, ki zahtevajo različne veščine (Lothwesen, 2018).

Ko govorimo o značilnostih glasbeno ustvarjalnih posameznikov, tako v nekaterih vidikih opisujemo splošne značilnosti ustvarjalnih ljudi, hkrati pa naletimo na nekatere specifične veščine, spretnosti in sposobnosti, ki se pogosteje pojavljajo le na glasbenem področju. Nekateri avtorji se strinjajo, da se v značilnostih ustvarjalnih posameznikov skrivajo nasprotja (Csikszentmihalyi, 1996; McMullen, 1976; Selby idr., 2005). Ustvarjalni posamezniki so tako lahko sproščeni in pozorni, samozavestni in skromni ter zamaknjeni in sposobni visoke koncentracije (McMullen, 1976). Ob tem je potrebno poudariti, da ni osebe, ki bi posedovala vse značilnosti, ki jih lahko zasledimo v literaturi, hkrati pa ni nujno, da oseba poseduje določene značilnosti ves čas svojega ustvarjalnega delovanja (Selby idr., 2005). Kot pomembne značilnosti ustvarjalnih posameznikov se izpostavljajo tudi motivacija (Abra, 1997), kognitivni stil (Hargreaves in Lamont, 2017), zanos (Biasutti, 2017; Csikszentmihalyi, 2014) in dober semantični in epizodični spomin (Fink idr., 2015; Madore idr., 2015).

Čeprav je dejanje ustvarjalnosti vsaj z vidika pojavitve ideje povsem individualistično (Glăveanu, 2013), ga zaokrožujejo socialno okolje in vsakdanje interakcije v socialnem kontekstu (Glăveanu, 2013; Hennessey in Amabile, 2010; Nakamura in Csikszentmihalyi, 2001; Schiavio in Benedek, 2020). Ustvarjalni izraz se manifestira v psihološko varnem in svobodnem okolju, ki posamezniku omogoči popolno absorpcijo v ustvarjalni proces (Rogers, 1954). V tem pogledu imata učilnica (Kladder in Lee, 2019) in vzgojitelj/učitelj (Peňalba idr., 2021) pomembno vlogo pri spodbujanju ustvarjalnega procesa. Raziskave prav tako kažejo, da sodelovalno naravnane glasbene dejavnosti spodbujajo razvoj ustvarjalnosti (Baloche, 1994; Burnard, 2013; Gruenhagen, 2017; Johnson in LaGasse, 2021; Wiggins in Espeland, 2012).

Glasbene sposobnosti so po mnenju Gordona (1989) pomemben faktor pri določanju obsega posameznikove glasbene ustvarjalnosti, ki vključuje ustrezno kakovostno in obširno zgodnje glasbeno okolje. Oikonen idr. (2016) in Zhou (2018) izpostavljajo, da se vsi rodimo s potencialom glasbene ustvarjalnosti, v določeni meri tudi podedovane, njegova realizacija in razvoj pa sta odvisna od mnogih dejavnikov (Sternberg, 2000; Tafuri, 2006; Treffinger idr., 2002). Spodbuja ga lahko trening implicitne narave (npr. ustvarjalno izražanje preko likovne umetnosti) ali eksplicitne narave (npr. vaje za izboljšanje pozornosti in delovnega spomina) (Zhou, 2018). Nekateri avtorji poudarjajo, da učenci producirajo ustvarjalnejšo in izvirnejšo glasbo, ko se počutijo, da so samozavestni glede lastnih glasbenih sposobnosti (Coulson in Burke, 2013; Mawang idr., 2019).

Glasbena ustvarjalnost v šolskem okolju je dobro poznano področje raziskovanja, vendar s poudarkom na ocenjevanju ustvarjenih izdelkov (Webster, 1994). Poleg tega je bilo opravljenih le malo raziskav z vidika bodočih učiteljev pri prepoznavanju značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev. Kokotsaki in Newton (2015) sta poudarila, da je tovrstna identifikacija lahko težavna ob pomanjkanju strokovnega znanja in poznavanja zmožnosti učencev, zato morajo univerzitetni profesorji študentom ponuditi primerno količino izkušenj, hkrati pa jim omogočiti refleksijo in jim dati priložnosti za prepoznavanje glasbene ustvarjalnosti v praksi.

Ob pregledu literature smo ugotovili, da obstaja malo raziskav, ki bi zajemale perspektivo študentov oz. bodočih učiteljev pri prepoznavanju značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev v razredu. Njihov vidik je pomemben, saj nam daje uvid v njihovo dožemanje ustvarjalnosti in ustvarjalnega posameznika ter nudi priložnosti za refleksijo pedagoške prakse na univerzah.

Na podlagi razumevanja področne splošnosti in specifičnosti glasbene ustvarjalnosti ter raznovrstnih značilnosti glasbeno ustvarjalnih posameznikov je bil cilj naše študije:

- proučiti izraženost oblikovanega nabora značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev pri pouku glasbene umetnosti na razredni stopnji osnovne šole (starih 6–11 let) z vidika študentov razrednega pouka in
- proučiti faktorsko strukturo značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev.

Uporabili smo kvantitativni raziskovalni pristop z neeksperimentalno metodo raziskovanja, pri čemer je bila uporabljena 7-stopenjska ocenjevalna lestvica Likertovega tipa. Vprašalnik vključuje širok nabor značilnosti ($n = 27$) in z njim lahko celostno predstavimo značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev. Študenti so pri vsaki izmed značilnosti presodili, v kolikšni meri odstopa pri učencih, za katere menijo, da so glasbeno ustvarjalni. Cronbachov koeficient α znaša 0,933 in kaže na dobro zanesljivost merjenja. Objektivnost merjenja smo zagotovili z enakim postopkom in pogoji anketiranja za vse udeležence. V anketiranju je sodelovalo 193 študentov razrednega pouka Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru z različnim obsegom izkušenj poučevanja predmeta glasbene umetnosti glede na letnik študija. Študenti so bili tekom študija vključeni v različne oblike praktičnega pedagoškega usposabljanja, ki vključuje opazovanje pouka glasbene umetnosti v obliki hospitacij in samostojno izvedbo učnih ur. Zbiranje podatkov je potekalo konec maja in v začetku junija 2022 na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. Rezultati so bili analizirani z deskriptivno in inferenčno statistiko (eksploratorna faktorska analiza z metodo glavnih komponent).

Rezultati so pokazali, da vse variable ($n = 27$) zaradi nadpovprečne izraženosti ($M > 4.00$) ustrezno opisujejo glasbeno ustvarjalne učence. Značilnosti, ki so najbolj nadpovprečno izražene ($M > 5.00$), v največji meri označujejo glasbeno ustvarjalne učence in se nanašajo na glasbeno izvajalsko področje, socialne značilnosti, motivacijske osebnostne značilnosti in delovne veščine. Le ena nadpovprečna značilnost z vrednostjo $M > 5$ se nanaša na glasbeno področje, medtem ko druge posegajo na socialno področje in področje motivacije. Rezultati so skladni z izsledki nekaterih raziskav, da je ustvarjalnost v določeni meri področno splošna, vendar je za uspešno ustvarjalno delovanje potreben tudi nabor področno specifičnih značilnosti (Chen idr., 2020; Lothwesen, 2018).

Na podlagi rezultatov ocenjevalne lestvice, ki so jo izpolnili študenti, je bila izvedena eksploratorna faktorska analiza, s katero smo želeli ugotoviti strukturo značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev. Eksploratorna faktorska analiza z metodo glavnih komponent in varimax rotacijo je ponudila pet komponent, ki izražajo strukturo značilnosti glasbeno ustvarjalnih

učencev: ustvarjalnost, motivacija, glasbene sposobnosti in izvajalske veščine, zagon in avtonomnost.

Prva komponenta je ustvarjalnost. Značilnosti so v veliki meri skladne s konceptualizacijo ustvarjalnosti (Guilford, 1956, 1959; Selby idr., 2005) in izrazom, ki je kontekstualno povezan z ustvarjalnostjo, tj. zanosom (Biasutti, 2017; Csikszentmihalyi, 2014). Druga komponenta je motivacija. Ta kontekstualno zaokrožen nabor značilnosti ima podporo v literaturi, ki obravnava pripravljenost za delo (Csikszentmihalyi, 1996), pripravljenost za sodelovanje pri učenju (Baloche, 1994; Burnard, 2013; Gruenhagen, 2017; Johnson in LaGasse, 2021; Wiggins in Espeland, 2012; Young, 2003), sledenje navodilom (Csikszentmihalyi, 1996), osredotočenost (McMullen, 1976) in motivacijo (Abra, 1997). Tretjo komponento smo poimenovali glasbene sposobnosti in izvajalske veščine. Vsebina komponente zajema širše področje glasbenih sposobnosti in je v skladu z literaturo, saj je glasbena sposobnost lahko napovednik ali podlaga za razvoj glasbene ustvarjalnosti (Campbell, 1990; Gordon, 1989). Četrta komponenta se imenuje zagon. Te koncepte lahko opišemo kot osebne lastnosti, ki kažejo notranji zagon za ustvarjalno delovanje – ta se kaže v posameznikovi radovednosti, vztrajnosti in samozavesti. Peta komponenta je avtonomnost. Komponenta je nasičena z najmanjšim številom spremenljivk, vendar jih vidimo kot sredstvo za samoupravljanje posameznikove uspešnosti. Komponente ustrezno in celostno predstavljajo strukturo značilnosti glasbeno ustvarjalnih učencev. Izmed petih komponent se tri povezujejo z ugotovitvami Amabile (1983), ki našteva trojstvo komponent ustvarjalne izvedbe, nanašajoč se na področno specifično znanje in veščine, ustvarjalne veščine in motivacijo ter odnos do področja. Preostali dve komponenti smiselno izgrajujeta značilnosti ustvarjalnega učenca, ki izraža tudi impulzivni zagon za ustvarjalno delovanje, ki je v določeni meri avtonomno. Glasbeno ustvarjalni učenci, ki imajo ustrezno raven glasbenih sposobnosti in spretnosti, ustvarjalnih značilnosti in motivacije, torej izražajo impulzivno željo po avtonomnem ustvarjalnem delovanju. Z usmerjenim delom lahko učitelj spodbuja razvoj šibkih področij glasbeno ustvarjalnih učencev in prispeva k holistični izpolnitvi njihovega potenciala.

Implikacije raziskave kažejo možnosti uporabe pri prepoznavanju glasbeno ustvarjalnih učencev in spodbujanju njihovega potenciala v izobraževalnem okolju. Nadaljnje raziskave lahko zadevajo natančnejšo izgradnjo ocenjevalnega pripomočka za prepoznavanje in spremljanje glasbeno ustvarjalnih učencev, hkrati pa so možne tudi medfakultetne in mednarodne primerjave glasbeno ustvarjalnih učencev podobnih izobraževalnih in kulturnih okolij.